

УДК 159.9.343.95

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

перший проректор Харківського національного

університету внутрішніх справ,

кандидат педагогічних наук, доцент;

<https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

НАДІЙНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОСТІ

Проаналізовано зміст поняття «професійна надійність», проведено його порівняння з поняттям «функціональна надійність». Наведена основа для формування професійної надійності поліцейського.

Загальний аналіз науково-психологічних джерел свідчить про те, що проблема професійної надійності знайшла свій науковий статус порівняно недавно – у середині ХХ ст. Професійна діяльність – складне багатогранне утворення, центральним компонентом якого є суб'єкт праці, що забезпечує її активність та концентрує взаємодію всіх інших компонентів. Ефективність професійної діяльності залежить від багатьох параметрів, ключовими з яких виступають якість, продуктивність і надійність.

Р. Макаров визначає поняття професійної надійності як вірогідність того, що співробітник виконуватиме свої професійні функції в оптимальному режимі в заданий час в екстремальних умовах діяльності [3, с. 136].

У загальному розумінні «професійна надійність» є інтегральним психологічним утворенням, що охоплює різні сфери особистісних структур (ціннісно-смыслову, мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову, поведінкову) і забезпечує ефективне виконання професійної діяльності. Вона відображає здатність безпомилково виконувати потрібні функції в певний інтервал часу (якісна характеристика) та ймовірність виконання потрібних функцій протягом певного часу в заданих умовах та із заданою якістю (кількісна характеристика). Досягнення безпомилкового та своєчасного виконання дій і діяльності в цілому є результатом надійного функціонування організму та психіки людини, а також її професійної підготовки і досвіду.

На думку дослідників, структуру професійної надійності правоохоронця складають певні компоненти: система необхідних знань, умінь та навичок; адекватний тип мотивації професійної діяльності; психологічна готовність до професійної діяльності; стійкість до екстремальних чинників; належний комплекс професійно важливих якостей, зокрема емоційно-вольових. Якість професійної підготовки передбачає створення належної основи для формування професійної надійності [1, с. 177]:

1. Спрямованість освітнього процесу на формування позитивної мотивації до професійної діяльності шляхом оціночного аналізу ситуацій і явищ, звернення до особистісних цінностей. Така мотивація істотно впливає на особливості професійної самореалізації, тому недооцінка цього компонента у навчально-виховній діяльності ЗВО МВС України, зниження активуючої функції мотивів або їх невідповідність професійній спрямованості здатні призвести до порушення працездатності й до виникнення помилкових дій, неспроможності якісно виконувати професійні обов'язки, незважаючи на отримані знання, уміння та навички.

2. Орієнтація нормативних дисциплін професійної підготовки на формування професійної надійності майбутніх працівників поліції, оновлення й розширення їх змісту відповідно до сучасних запитів («Юридична психологія», «Вогнева підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка» та ін.). У даному випадку при викладанні навчальних дисциплін має бути забезпечено реалізацію принципу системності формування професійної надійності працівників поліції відповідно до трьох рівнів: особистісного (морально-правові та гуманістично орієнтовані цінності, які відповідають етиці обраної професії та передбачають усвідомлення соціальної значущості й особистісної відповідальності за результати правоохоронної діяльності, соціальну, відомчу і групову нормативність поведінки); діяльнісного (безпомилковість і своєчасність виконання правоохоронних функцій у різних режимах та умовах праці шляхом включення до структури особистості поліцейського: професійних і спеціальних знань, умінь та навичок; досвіду реалізації правових норм і забезпечення правопорядку); функціональної надійності (психофізіологічні резерви особистості) [4, с. 132–133].

3. Акцент на використання у навчальному процесі інтерактивних форм, методів та інноваційних засобів, що дозволяють активізувати пізнавальну діяльність шляхом моделювання ситуацій професійної діяльності, які є основою для формування професійної надійності (лекції-діалоги, рольові ігри, дискусії, аналіз ситуацій, професійно психологічні тренінги тощо). За інтерактивного підходу буде найбільш ефективним формування таких якостей, як уміння вирішувати професійні завдання, уміння працювати у групі, комунікативні здібності, лідерський потенціал, наявні навички та приховані можливості тощо.

У такому форматі навчально-виховної діяльності можливо відстежувати психологічні зміни в особистісних структурах працівника поліції, наприклад, його справжню поведінку, орієнтацію на реалізацію суспільних норм і цінностей, усвідомлену дисциплінованість, безпомилкову діяльність, а також такі якості і риси особистості, які за тестовим психо-діагностичним вивченням під час вступу до вишу розпізнати неможливо: якість дій в екстремальних умовах, активність,

загальна культура поведінки, продуктивне та своєчасне виконання поставлених завдань, протидія агресивному середовищу, реакція на стрес та загальна психологічна стійкість [2, с. 111].

Оцінним чинником ступеня професійної надійності практичних працівників повинні виступати помилкові дії особового складу практичних підрозділів Національної поліції України та МВС України у цілому в ході виконання задач оперативно-службової та оперативно-бойової діяльності, оскільки ціна помилки професіонала силових структур держави є незмірно вищою, ніж ціна помилки представника будь-якої цивільної професії.

Помилка поліцейського повинна розглядатися не тільки як причина погіршення професійної діяльності або виникнення складної ситуації, але і як наслідок певних професійних якостей, особливостей психічних, фізіологічних і інших функцій, що виявляються в даних умовах. Такий підхід дозволить не просто констатувати причину конкретної помилки, а оцінити її як випадковий або закономірний прояв функціональних можливостей, що властиві конкретному працівнику поліції чи певній категорії осіб конкретного підрозділу Міністерства внутрішніх справ України.

Оцінку професійної надійності фахівця доцільно проводити з урахуванням як індивідуальних особливостей конкретної людини, так і групових характеристик контингенту спеціалістів певного виду діяльності в межах конкретного підрозділу Міністерства внутрішніх справ України.

За сполученням даних компонентів (індивідуального і групового) можна визначити час і місце виникнення, особливості розвитку й наслідок порушень у професійній діяльності особового складу спеціальних підрозділів МВС України. Причиною помилкових дій може бути прояв якоїсь конкретної несприятливої індивідуальної характеристики правоохоронця або, що значно частіше, певної їхньої сукупності. Проте, практичним психологам не завжди видається можливим з упевненістю говорити про безпосередній зв'язок помилок із несприятливими психологічними якостями, тому що їхні показники піддаються певній корекції в процесі професійно-психологічної підготовки поліцейських.

Якщо поняття професійної надійності характеризує поліцейського за кінцевим результатом його службової діяльності, то поняття функціональної надійності відображає функціональну забезпеченість цієї діяльності і визначає ступінь усталеності й адекватності реактивності організму в конкретних умовах зазначеної діяльності. Складність аналізованої проблеми виявляється в тому, що в реальних ситуаціях стан працівника поліції визначається одночасним впливом цілої низки як пов'язаних між собою, так і незалежних стрес-факторів його професійної

діяльності. Говорити про існування простих залежностей при взаємодії декількох стрес-факторів оперативно-службової діяльності навіть у спрощених, «звичайних» умовах недоречно.

Отже, вивчення індивідуальних особливостей, які визначають індивідуальні поведінкові реакції і психічні стани, що впливають на ефективність і надійність діяльності особового складу Національної поліції та підрозділів МВС України у цілому, сьогодні є одним з пріоритетних напрямків розвитку юридичної психології.

Список бібліографічних посилань

1. Гаркавцев Є. І. Педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Дніпропетровськ, 2015. 292 с.
2. Гостєєва Т. В. Проблема довгострокового прогнозу професійної надійності та успішності працівників органів внутрішніх справ України. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 104–112.
3. Лебедева С. Ю., Тімченко О. В. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України : Монографія. Харків : Вид-во ХНАДУ, 2005. 326 с.
4. Малєєв Д. В. Психологічні чинники розвитку професійної надійності працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. психол. наук : 13.00.06. Харків, 2016. 334 с.

Отримано 26.02.2019

